

УДК 378.147.091.33-027.22:37].041:[37.091.12.011.3-051:62/64

Носовець Н. М.

ORCID 0000-0003-1536-4870

Кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри педагогіки, психології і методики технологічної освіти
Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка
(Чернігів, Україна) E-mail: ppmtpr@gmail.com

Пискун О. М.

ORCID 0000-0002-9825-8741

Кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки, психології і методики технологічної освіти
Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка
(Чернігів, Україна) E-mail: oks76@ukr.net

Бойко Т. В.

ORCID 0000-0001-7477-9326

Кандидат педагогічних наук, доцент кафедри
іноземних мов Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка
(Чернігів, Україна) E-mail: boikotatyana798@gmail.com

САМООСВІТНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ У ПРОЦЕСІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ

У статті проаналізовано різні підходи до розуміння категорій «самоосвіта», «самоосвітня діяльність», «самоосвітня компетентність». Визначено поняття самоосвітньої компетентності майбутнього вчителя технологій як інтегральну багатокомпонентну професійно значущу якість особистості, що відображає здатність і готовність майбутнього педагога до здійснення ефективної творчої безперервної самоосвітньої діяльності під час навчання та у процесі професійної діяльності. Розкрито складові самоосвітньої компетентності, якими повинен володіти майбутній вчитель технологій. Наведено результати опитування майбутніх учителів технологій, а також рекомендації щодо організації їхньої самоосвітньої діяльності у процесі педагогічної практики.

Метою статті є виявлення стану та розкриття умов ефективної організації самоосвітньої діяльності майбутніх учителів технологій під час проходження ними педагогічних практик.

Методи дослідження: аналіз наукових публікацій та методичних джерел з теми дослідження, опитування студентів та інтерпретація його результатів, узагальнення.

Наукова новизна. Визначено сутність і складові самоосвітньої компетентності майбутнього вчителя технологій. На основі емпіричних досліджень виявлено стан самоосвітньої діяльності майбутніх учителів технологій. Складено рекомендації щодо ефективної організації самоосвітньої діяльності майбутніх учителів під час проходження ними педагогічних практик.

Висновки. Здатність до самоосвіти є однією з найважливіших ключових компетентностей сучасного педагога, формування і розвиток якої має відбуватись під час навчання в ЗВО. Проте, результати дослідження засвідчили яскраве протиріччя між нагальною потребою майбутніх учителів у самоосвіті і несформованістю у них чіткого механізму самоосвітньої діяльності, а також відсутністю або нерозвиненістю необхідних для такої діяльності особистісних якостей. Розв'язати це протиріччя можна лише шляхом організації чітко спланованої, спеціально організованої освітньої роботи з усіх освітніх компонентів, а також переосмислення і доповнення завдань педагогічних практик.

Ключові слова: самоосвіта, самоосвітня діяльність, самоосвітня компетентність, педагогічна практика, майбутній вчитель.

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими практичними завданнями. В Аналітичній записці «Освіта протягом життя: світовий досвід і українська політика» Національного інституту стратегічних досліджень зазначено, що «за останні десятиліття кардинально змінилася система генерації й передачі знань, а їх обсяг багаторазово зріс. Сьогодні не можна за один раз, навіть за 5 або 6 років, підготувати людину до професійної діяльності на все життя. Нині щорічно оновлюється близько 5% теоретичних і 20% професійних знань» [8]. Такі умови постійного оновлення інформації потребують безперервного засвоєння нових знань, які стають інструментами для ефективною самоосвіти та саморозвитку людини і включення її у професійну діяльність.

Це стосується і формування професіоналізму майбутніх учителів. Сьогодні, як правило, успішними та професійно компетентними майбутніми педагогами, стають люди здатні до саморозвитку, самоосвіти, які вміють адаптуватися до нових умов, ініціативні. Згідно із Законом України «Про освіту» «педагогічні та науково-педагогічні працівники зобов'язані постійно підвищувати професійний рівень, педагогічну майстерність, загальну культуру» [6].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теорію й практику професійної самоосвіти розглянуто в наукових розвідках І. Ганченка, Ю. Калугіна, Г. Коджаспірової та інших, самоосвітньої діяльності студентської молоді – в роботах В. Буряка, Н. Михайлової, Л. Павлової, М. Рогозіної, Н. Сидорчук та інших. Чимало робіт сучасних науковців присвячено питанню організації самоосвітньої діяльності майбутніх учителів. Так, зокрема Н. Безлюдна вивчає питання самоосвіти майбутнього педагога в процесі професійної діяльності, О. Сергієнко досліджує проблему формування культури самоосвітньої діяльності студентів мистецько-педагогічних спеціальностей, І. Небитова – педагогічні умови професійного зростання майбутніх учителів початкових класів у процесі педагогічної практики, В. Цісарук займається дослідженням структури та умов формування самоосвітньої компетентності майбутнього вчителя трудового навчання та технологій, роботи Т. Белан присвячено питанню професійної адаптації майбутніх учителів технологій у процесі педагогічної практики. Проте умовам організації самоосвітньої діяльності майбутніх учителів технологій у процесі педагогічної практики уваги приділено недостатньо.

Тому метою статті є виявлення стану та розкриття умов ефективною організації самоосвітньої діяльності майбутніх учителів технологій під час проходження ними педагогічних практик.

Використані методи дослідження: аналіз наукових публікацій та методичних джерел з теми дослідження, опитування студентів та інтерпретація його результатів, узагальнення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Самоосвіта – основа зростання вчителя як спеціаліста. У сучасній педагогічній літературі немає єдиного погляду на тлумачення категорії «самоосвіта». Різні дослідники по-своєму трактують самоосвіту, виділяючи ту чи іншу її сторону. Різноманітні підходи до розуміння суті самоосвіти дозволяють розглядати цю дефініцію як: форму отримання й поглиблення знань (Г. Бичкова, С. Лебедев); процес розвитку інтелектуальних якостей і розумових здібностей (О. Кочетов); вид пізнавальної діяльності (І. Гончаров, Н. Косенко); шлях продовження освіти та самопізнання (Л. Кулікова, Е. Лебедева); засіб саморозвитку творчої особистості, керування її розумовою діяльністю (Л. Рувінський).

В «Енциклопедії освіти» подається таке визначення самоосвіти – це «самостійна пізнавальна діяльність людини, спрямована на досягнення певних особистісно значущих освітніх цілей: задоволення загальнокультурних запитів, пізнавальних інтересів у будь-якій сфері діяльності, підвищення професійної кваліфікації тощо. Самоосвіта є умовою розвитку, самоствердження та самореалізації особистості і складовою навчання її протягом життя» [5, 798].

В Українському педагогічному словнику С. Гончаренка самоосвіта визначається як освіта, «яка набувається в процесі самостійної роботи та проходження систематичного курсу навчання в стаціонарному навчальному закладі... Основним засобом самоосвіти є самостійне вивчення літератури. Джерелами самоосвіти служать також засоби масової інформації» [4, 296].

Погоджуємось з визначенням «самоосвіта» в дослідженні Хайчіної Ю. Вона дає таке тлумачення: «Самоосвіта педагога – свідомо діяльність з удосконалення своєї особистості як фахівця: адаптування своїх індивідуально неповторних якостей до вимог педагогічної діяльності, постійне підвищення професійної компетентності та неперервне вдосконалення якостей своєї особистості» [10].

Отже, самоосвіта педагога – це особлива постійна діяльність учителя, завданнями якої є: удосконалення теоретичних знань і практичних вмінь, розвиток здібностей та професійно важливих особистісних якостей педагога; розвиток педагогічної творчості; оволодіння новими формами, методами, прийомами навчання і виховання; вивчення та впровадження у власну практику передового педагогічного досвіду, новітніх досягнень педагогічної, психологічної наук, педагогічних інновацій; удосконалення професійної майстерності.

Теоретичний аналіз проблеми дозволив нам визначити самоосвітню діяльність майбутнього вчителя технологій як цілеспрямовану пізнавальну діяльність, керовану самим студентом, що орієнтована на формування професійної компетентності та особистісний розвиток. Самоосвітня діяльність є вищою формою задоволення потреб та інтересів особистості, що характеризується самостійністю, добровільністю, самокерованістю, високою інтелектуальною активністю й усвідомленістю, потребує прояву значних вольових зусиль та самоорганізованості.

І. Андрощук на основі аналізу психолого-педагогічних джерел виокремлює такі характерні риси самоосвітньої діяльності майбутніх учителів технологій: наявність сильної навчально-професійної мотивації; високий рівень пізнавальної активності студентів; цілеспрямованість та системність

діяльності; добровільність самоосвітньої діяльності та її спрямованість на задоволення власних інтересів і потреб, удосконалення особистісних якостей; готовність майбутніх учителів до самостійної пізнавальної та науково-дослідницької діяльності; здатність до самоконтролю і рефлексії [1].

Суттєвий вплив на розвиток самоосвіти майбутніх педагогів має компетентнісний підхід в сучасній освіті. Саме в умовах реалізації компетентнісного підходу можливо орієнтувати студента на великий спектр професійно-педагогічних завдань і життєвих ситуацій, пошук оптимальних професійних рішень, мотивувати до самоосвітньої діяльності.

У 2020 році затверджений Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)», який втілює сучасний підхід до визначення переліку та опису загальних і професійних компетентностей вчителя. Так до групи професійних компетентностей увійшла здатність до навчання продовж життя, що передбачає здатність визначати умови та ресурси професійного розвитку впродовж життя, здатність взаємодіяти з іншими вчителями на засадах партнерства та підтримки (у рамках наставництва, супервізії тощо) [9].

У рамках нашого дослідження проаналізуємо дефініцію «самоосвітня компетентність». Сучасною вченою Бухловою Н. «самоосвітня компетентність» розглядається як інтегрована якість особистості, що характеризується наявністю певним чином організованих і структурованих знань, самоосвітніх умінь і навичок, мотивів, інтересу до самовдосконалення, досвіду самостійної діяльності, спрямованістю на освіту впродовж життя, ціннісних орієнтацій, що дозволяють їй успішно вирішувати питання власної самореалізації, самовиховання та саморозвитку [2, 4].

Н. Ворпай розглядає самоосвітню компетентність як одну з важливих складових життєвої компетентності, яка являє собою систему здібностей, що забезпечують особистості можливість успішно вирішувати життєві завдання, успішно здійснювати свою життєдіяльність у всіх її проявах [3, 31].

На думку Н. Коваленко, самоосвітня компетентність особистості – це інтегрована якість особистості, яка ґрунтується на уміннях самоосвітньої діяльності та визначає готовність особистості до самоосвіти, самонавчання, самовдосконалення, самовибору, самореалізації впродовж життя при усвідомленні особистих та суспільних потреб. Це готовність та здатність особистості до самоосвітнього розвитку, самостійного творення себе [7].

На основі проаналізованих у ході дослідження формулювань змісту самоосвітньої компетентності нами було зроблено висновок, що самоосвітня компетентність майбутнього вчителя технологій – це інтегрована багатокomпонентна професійно значуща якість особистості, що відображає здатність і готовність майбутнього педагога до здійснення ефективної творчої самоосвітньої діяльності у межах професійної педагогічної сфери. Самоосвітня компетентність є важливою характеристикою становлення та розвитку особистості, сприяє самостійному підвищенню її педагогічного потенціалу.

Отже, результатом запровадження компетентнісного підходу у процесі професійної підготовки майбутнього вчителя технологій має стати формування компетентного фахівця, який здатний розв'язувати професійні проблеми та завдання різної складності на достатньо високому рівні, приймати рішення і нести відповідальність за них, відповідати на виклики сучасного світу, усвідомлювати необхідність безперервної освіти і самоосвіти, постійно підвищувати рівень своєї педагогічної майстерності і бути готовим до змін в освіті. Отже, орієнтація освітнього процесу у педагогічному ЗВО на самоосвітню діяльність майбутніх педагогів виступає найважливішою умовою компетентнісного розвитку майбутніх фахівців.

З метою виявлення стану самоосвітньої діяльності майбутніх учителів технологій нами було проведено опитування, в якому взяли участь 78 студентів старших курсів денної форми навчання технологічного факультету Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка. Нашою метою було з'ясувати, чи сформована у них потреба в самоосвітній діяльності, чи вміють вони самостійно, без сторонньої допомоги організувати власну самоосвітню діяльність, які є особливості й пріоритети їхньої самоосвітньої діяльності, які труднощі виникають у них при цьому і яким чином вони намагаються з ними справлятися.

Результати опитування показали високий ступінь розуміння студентами важливості самоосвіти для сучасної людини, яка хоче стати успішною в будь-якій сфері діяльності (78%). Проте, на даний момент більш, ніж у чверті опитаних потреби в самоосвіті не виникало, або вони її не відчувають. У решти – потреба в самонавчанні виникає часто (36%) або ситуативно (38%). За словами студентів, основними чинниками, що спонукають їх до самостійного пошуку інформації і навчання є: неповнота чи нестача знань, що дають викладачі на заняттях; необхідність виконання завдань творчого і дослідницького характеру (написання рефератів, курсових і дипломних робіт, виконання проєктів); необхідність оволодіння новими знаннями і вміннями для своїх хобі, роботи, творчих видів діяльності; необхідність знань і вмінь для вирішення конкретної проблемної ситуації; цікавість до невідомого, бажання розібратися в незрозумілому, глибше вивчити й дослідити предмет, щоб бути (чи принаймні виглядати) компетентним у спілкуванні з професіоналами; бажання постійно розвиватися, вдосконалюватися і пізнавати нове.

Щодо здатності до організації самоосвітньої діяльності, приємно, що більш, ніж 30% студентів, здатні організувати себе, цілеспрямовано і систематично вивчаючи певний курс, і прагнуть самостійно в усьому розібратися, а решта – принаймні намагаються самоконтролювати і саморегулювати власну самоосвітню діяльність, наскільки вистачає сили волі. І лише 7% опитаних зізнались, що не можуть самостійно організувати себе і розібратись у новому матеріалі, тому постійно звертаються по сторонню допомогу.

Сьогодні навчання відбувається в широкому соціальному інформаційно-освітньому середовищі, насиченому безмежною кількістю джерел інформації, де головну просвітницьку функцію бере на себе Інтернет. В таких умовах самонавчання, як правило, відбувається хаотично, безсистемно і безконтрольно. Наші опитування і спостереження це підтвердили. Так, більше половини опитаних студентів (54%) не вміють швидко й легко знаходити, оцінювати й якісно аналізувати необхідну навчальну інформацію, відбирати головне, відокремлювати суттєве від другорядного, критично осмислювати й продуктивно опрацьовувати її. І при цьому пошук нової інформації студенти здійснюють виключно лише в мережі Інтернет (45% студентів), ігноруючи усі інші джерела інформації. Однак 30% опитаних зазначили, що інколи використовують додатково і друковані джерела, розуміючи обмеженість і невисоку якість Інтернету.

Очевидно, що в процесі самоосвітньої діяльності постійно виникають певні труднощі. Так, зокрема студенти назвали складності в самоорганізації, незрозумілість поставлених навчальних завдань або відсутність чіткої інструкції щодо їх виконання, труднощі у пошуку необхідної інформації або її відсутність, і найбільше – складності в опануванні нових практичних умінь (що дуже важливо для вчителя технологій), коли усне пояснення чи відео не можуть дати ясного уявлення про виконання, наприклад, певної трудової операції, оскільки відсутній безпосередній контакт з майстром. Вирішують ці труднощі в основному зверненням по допомогу до одногрупників, викладачів, компетентних людей. Проте, є частина студентів (нажаль, незначна, близько 17%), які намагаються обійтися самотужки – самомотивуються, планують свій день, наполегливо шукають, досліджують, вивчають додаткові джерела, переглядають навчальні відео, спілкуються на форумах тощо.

Завдяки самоосвітній діяльності деякі студенти, як вони зазначили в анкеті, за останнє півріччя оволоділи різноманітними новими видами діяльності відповідно до своїх інтересів, потреб, захоплення (від професійного складання віршів і вивчення іспанської мови до ремонту автомобілів, будівництва, програмування, дизайну інтер'єрів і організації дитячих свят), що не входили до обов'язкового навчального плану, або вдосконалили наявні знання та вміння. Проте, нажаль, переважна частина опитаних займалася в цей час лише обов'язковими навчальними дисциплінами, зовсім не приділяючи часу неформальній чи інформальній освіті.

Отже, результати нашого дослідження продемонстрували яскраве протиріччя між нагальною потребою сучасних студентів у самонавчанні і самоосвіті і несформованістю у них чіткого механізму самоосвітньої діяльності, а також часто відсутністю таких особистісних якостей, як організованість, дисциплінованість, уважність, сила волі, соціальна й професійна мобільність. І при цьому однією з найголовніших проблем у процесі самонавчання постає невміння студента працювати з джерелами інформації.

З метою вирішення цього протиріччя необхідно здійснювати в закладі освіти цілеспрямовану й систематичну навчальну, виховну і методичну роботу з формування у студентів самоосвітньої компетентності, яка має проходити наскрізною лінією через усі освітні компоненти.

І. Андрощук вважає, що самоосвітня діяльність майбутніх учителів технологій може бути реалізована через індивідуальну освітню траєкторію як своєрідну програму активності майбутнього вчителя, його спрямованості на досягнення індивідуальних цілей, зміст та форми реалізації якої визначаються мотивами, вольовими якостями та готовністю особистості до освітньої діяльності [1].

Вочевидь, найкращі умови для організації самоосвітньої діяльності, для формування і розвитку самоосвітньої компетентності майбутніх учителів настають під час проходження ними педагогічних практик. Перш ніж приступити до педагогічної практики кожен студент має здійснити самодіагностику сформованості основних педагогічних умінь (організаційних, конструктивних, комунікативних, проєктувальних, технологічних, методичних тощо) та професійно важливих якостей для того, щоб чітко спланувати свою подальшу самоосвітню діяльність і визначити напрями самовдосконалення. Таким чином, після завершення практики, провівши повторне діагностування, можна буде встановити якісні та кількісні зміни й оцінити ефективність самоосвітньої діяльності.

Оскільки в підготовці майбутнього вчителя є декілька видів педагогічних практик (пропедевтична, навчальна, виробнича), які поступово подовжуються в тривалості і ускладнюються при переході на старший курс, то студентів можна послідовно залучати до самоосвітньої діяльності. Так, під час пропедевтичної практики студенти мають навчитись спостерігати й аналізувати різноманітні педагогічні явища, поглибити свої знання з психолого-педагогічних дисциплін й усвідомити їх практичне застосування в професійній діяльності вчителя. У ході навчальної практики майбутні вчителі пробують свої сили у проведенні уроків і виховних заходів, здобуваючи перший практичний досвід в обраній професії. Виробничі педагогічні практики максимально повно імітують вчительську професію і передбачають поглиблення і закріплення теоретичних знань з психолого-педагогічних і фахових методичних дисциплін у процесі їх використання при вирішенні конкретних практичних педагогічних задач та розв'язанні проблемних ситуацій; формування і розвиток професійних умінь з підготовки і проведення уроків і виховних заходів із застосуванням різноманітних форм і методів навчання; виховання професійно значущих якостей особистості (відповідальності, любові і поваги до дітей тощо), розвиток інтересу до науково-дослідної роботи в галузі педагогіки, прагнення до педагогічної творчості і формування потреби в педагогічній самоосвіті.

Ми погоджуємося з думкою більшості дослідників, що ефективність організації самоосвітньої діяльності залежить від інформаційної підтримки цього процесу. Керувати самоосвітньою роботою студентів необхідно на основі методичних інструкцій і спеціальних дидактичних матеріалів. Тому для

кожного виду практики мають бути розроблені методичні посібники з чіткими завданнями, вимогами, інструкціями, алгоритмами і рекомендаціями, що, однак, не виключає для студентів можливість вибору і прояву творчості.

В усіх видах практик необхідно передбачити обов'язкові залікові завдання з самоосвітньої діяльності, які б спрямовувались не лише на відпрацювання й удосконалення вже наявних у студентів знань та вмінь, а й на пізнання нових аспектів обраної професійної діяльності. Це можуть бути онлайн курси, опрацювання педагогічних першоджерел та сучасних педагогічних видань, вивчення передового педагогічного досвіду. Так, під час проходження педагогічних практик наші студенти отримують обов'язкове завдання: впродовж періоду практики підвищити свій професійно-педагогічний рівень шляхом проходження безкоштовних онлайн курсів підвищення кваліфікації вчителів, участі у вебінарах, онлайн конференціях, форумах, семінарах, тренінгах, марафонах тощо психолого-педагогічного змісту (на вибір студента) і на захисті практики пред'явити відповідні сертифікати. Оцінка за цей вид роботи залежатиме від якісного вибору тематики і кількості годин, витрачених на онлайн освіту.

Проектуючи самоосвітню діяльність майбутнього вчителя, важливо чітко уявляти усі завдання, які будуть вирішувати студенти у майбутній професійній діяльності, і, відповідно, наповнювати зміст самоосвіти важливими педагогічними якостями. Крім того, відбір і побудова навчального матеріалу повинні відповідати специфіці професійної діяльності, допомагати формуванню якостей, необхідних майбутньому вчителю технологій, розвитку його інтересу до своєї справи, виробленню професійних умінь і навичок.

Оскільки специфіка роботи вчителя технологій полягає в необхідності володіння широким спектром різноманітних видів діяльності зі сфери обробки матеріалів, декоративно-ужиткового й образотворчого мистецтва, технічного і художнього конструювання і моделювання, новітніх виробничих технологій, то, відповідно, і поле для самоосвіти тут може бути безмежним. Адже опанувати на високому рівні усіма видами трудової діяльності, що пропонуються шкільними навчальними програмами з трудового навчання і технологій, під час навчальних занять в ЗВО неможливо. Тому в кожному навчальну дисципліну професійної і практичної підготовки необхідно впровадити обов'язкові залікові завдання, що передбачають самостійне опанування студентами певним новим видом діяльності, новою технологією тощо, які не входять до навчальної програми даного курсу, але відповідають індивідуальним інтересам і запитам студента. Так, наприклад, ми практикуємо наступне: під час вивчення навчальної дисципліни «Теорія і методика технологічної освіти» впродовж семестру кожен студент має самостійно опанувати певний, новий для нього вид декоративно-ужиткового чи образотворчого мистецтва, чи нову техніку, чи технологію обробки матеріалів, розробити й виготовити проєкт, а також провести в студентській групі майстер-клас з цього виду діяльності і навчити своїх одногрупників.

Потрапляючи на практику в школу, в певний клас, студент наперед не може знати, які теми уроків і виконання яких проєктів запланував учитель для цього класу, оскільки шкільні програми з трудового навчання і технологій передбачають широку варіативність змісту навчального матеріалу. Тому студент має бути готовим до інтенсивної самоосвітньої діяльності у разі, якщо вид трудової діяльності виявиться для нього незнайомим. Заліковим завданням для звіту з педпрактики може бути виготовлення зразків виробів – об'єктів проєктної діяльності учнів – та усіх необхідних проєктних і дидактичних матеріалів.

Рефлексивні уміння також є важливою складовою самоосвітньої компетентності. Під час педагогічної практики вони формуються завдяки здійсненню постійного самоаналізу студентом-практикантом процесу і результатів своєї педагогічної діяльності, а також збору відгуків учителів і викладачів.

У процесі педагогічної діяльності часто виникають різноманітні проблемні ситуації, які неможливо вирішити без додаткової інформації або нових умінь. Наприклад, проблемні ситуації у роботі з учнями з особливими освітніми потребами, налагодження порозуміння з «поколінням Z», під час впровадження в освітній процес нових педагогічних технологій, забезпечення дистанційного навчання, оновлення змісту навчального предмету у разі появи нових наукових відкриттів чи розробок – все це вимагає вивчення нової інформації чи формування нових компетентностей. Для того, щоб студенти були готові до цього, подібні проблемні ситуації доцільно моделювати в освітньому процесі. Це допоможе майбутнім учителям напрацювати відповідні схеми поведінки і сприятиме вихованню у них звички до самоосвіти.

Слід зауважити також, що у процесі індивідуальної роботи викладача зі студентом щодо розвитку його самоосвітньої компетентності необхідно надавати студентові допомогу у виборі самоосвітніх завдань, у плануванні й організації його самоосвітньої діяльності, цілеспрямовано спонукати студента до самовдосконалення і саморозвитку, застосовуючи методи переконування, заохочення і прикладу.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Отже, здатність до самоосвітньої діяльності є однією з найважливіших ключових компетентностей сучасного вчителя, формування і розвиток якої має відбуватись під час навчання в ЗВО і, особливо, в процесі проходження практик. Викладачам необхідно проектувати, стимулювати і підтримувати прагнення студентів до оволодіння новими знаннями і вміннями, їх духовного зростання, готовності до професійної діяльності, формувати у майбутніх учителів свідому міцну установку на професійну самоосвіту і постійне підвищення кваліфікації. Перспективами подальших розвідок з даного питання можуть бути визначення шляхів і розробка методичних рекомендацій щодо організації самоосвітньої діяльності студентів з усіх навчальних дисциплін з урахуванням специфіки роботи вчителя технологій.

References

1. Андрощук І. В. Самоосвітня діяльність майбутніх вчителів трудового навчання та технологій. *Професійне становлення особистості: проблеми і перспективи: тези доповідей ІХ Міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Хмельницький, 9-10 листопада 2017 року). Хмельницький, 2017. С. 123-124. URL: <http://elar.khnu.km.ua/jspui/bitstream/123456789/5984/1/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F%2033.pdf> (дата звернення: 02.02.2021).
Androshchuk, I. V. (2017). Samoosvitnia diialnist maibutnih vchyteliv trudovoho navchannia ta tekhnolohii [Self-educational activity of future teachers of labor education and technologies]. *Profesiine stanovlennia osobystosti: problemy i perspektivy: tezy dopovidei IKh Mizhnar. nauk.-prakt. Konf – Professional development of personality: problems and prospects: abstracts of the IX International scientific-practical conference*. Khmelnytskyi, 2017. Retrieved from: <http://elar.khnu.km.ua/jspui/bitstream/123456789/5984/1/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F%2033.pdf>.
2. Бухлова Н. В. Сутнісний зміст поняття «Самоосвітня компетентність». *Наукова скарбниця освіти Донецчини*. 2008. № 1. С. 4.
Bukhlova, N. V. (2008). Sutnisnyi zmist poniattia «Samoosvitnia kompetentnist» [Sutnisnyi zmist poniattia «Samoosvitnia kompetentnist»]. *Naukova skarbnitsia osvity Donechchyny – Naukova skarbnitsia osvity Donechchyny*, 1, 4.
3. Воропай Н. Становлення поняття «самоосвітня компетентність» у науково-методичній літературі. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова: Теорія і практика навчання та виховання*. Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. 2010. Серія 17. С. 27–32.
Voropai, N. (2010). Stanovlennia poniattia «samoosvitnia kompetentnist» u naukovo-metodychnii literaturii [Formation of the concept of «self-educational competence» in the scientific and methodological literature]. *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova: Teoriia i praktyka navchannia ta vykhovannia – Scientific Journal of M. P. Drahomanov National Pedagogical University: Theory and practice of teaching and education*, 17, 27–32.
4. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 375 с.
Honcharenko S. (1997). Ukrainskiy pedahohichnyi slovnyk [Ukrainian pedagogical dictionary]. Kyiv, Ukraine: Lybid.
5. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; голов. ред. В. Г. Кремень. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
Entsyklopediia osvity / Akad. ped. nauk Ukrainy; holov. red. V. H. Kremen. [Encyclopedia of Education]. Kyiv, Ukraine: Yurinkom Inter.
6. Закон України «Про освіту» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 38–39, ст.380). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 25.01.2021)
Zakon Ukrainy «Pro osvitu» (Vidomosti Verkhovnoi Rady (VVR), 2017, № 38-39, st.380) [Law of Ukraine «On Education» (2017)]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
7. Коваленко Н. В. Генезис поняття самоосвітня компетентність учнів. *Педагогічні науки: збірник наукових праць*. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2008. Ч. 2. С. 67–76.
Kovalenko, N. V. (2008). Henezys poniattia samoosvitnia kompetentnist uchniv [The genesis of the concept of self-educational competence of students]. *Pedahohichni nauky: zbirnyk naukovykh prats – Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies*. Sumy, Ukraine: SumDPU imeni A. S. Makarenka, Part 2, 67–76.
8. Освіта протягом життя: світовий досвід і українська практика. Аналітична записка. *Національний інститут стратегічних досліджень*. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/252/> (дата звернення: 12.01.2021).
Osvita protiahom zhyttia: svitovyi dosvid i ukrainska praktyka. Analytychna zapyska [Lifelong learning: world experience and Ukrainian practice. Analytical note]. *Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen – National Institute for Strategic Studies*. Retrieved from: <http://www.niss.gov.ua/articles/252/>
9. Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)». *НАКАЗ № 2736 від 23 грудня 2020 року*. URL: https://osvita.ua/doc/files/news/787/78704/Nakaz_2736__3_.pdf (дата звернення: 15.01.2021).
Profesiinyi standart za profesiiamy «Vchytel pochatkovykh klasiv zakladu zahalnoi serednoi osvity», «Vchytel zakladu zahalnoi serednoi osvity», «Vchytel z pochatkovoї osvity (z dypломом molodshoho spetsialista)» [Professional standard by professions «Primary school teacher of general secondary education», «Teacher of general secondary education», «Primary education teacher (with a diploma of junior specialist)»]. *NAKAZ № 2736 vid 23 hrudnia 2020 roku – ORDER № 2736 of December 23, 2020*. Retrieved from: https://osvita.ua/doc/files/news/787/78704/Nakaz_2736__3_.pdf.
10. Хайчіна Ю. Компетентність педагога та самоосвіта. *Сучасна освіта*. URL: <https://osvita.ua/school/method/32254/> (дата звернення: 15.01.2021).
Khaichina, Yu. Kompetentnist pedahoha ta samoosvita [Teacher competence and self-education]. *Suchasna osvita – Modern education*. Retrieved from: <https://osvita.ua/school/method/32254/>
11. Цісарук В., Цісарук І. Самоосвітня компетентність майбутнього вчителя трудового навчання та технологій. *Молодь і ринок*, 2018. №7 (162), С. 32-36. URL: <http://mir.dspu.edu.ua/article/view/140373> (дата звернення: 16.01.2021).

Tsisaruk, V., Tsisaruk, I. (2018). Samoosvitnia kompetentnist maibutnoho vchytelia trudovoho navchannia ta tekhnolohii [Self-educational competence of the future teacher of labor training and technologies]. *Molod i rynok – Youth & market*. 2018. №7 (162). Retrieved from: <http://mir.dspu.edu.ua/article/view/140373>.

Nosovets N.

ORCID 0000-0003-1536-4870

*PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Head of the Department of Pedagogy, Psychology
and Methodology of Technological Education*

*T. H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium»
(Chernihiv, Ukraine) E-mail: ppmtpn@gmail.com*

Pyskun O.

ORCID 0000-0002-9825-8741

*PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Pedagogy,
Psychology and Methodology of Technological Education,*

*T. H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium»
(Chernihiv, Ukraine) E-mail: oks76@ukr.net*

Boyko T.

ORCID 0000-0001-7477-9326

*PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor
of the Department of Foreign Languages,*

*T. H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium»
(Chernihiv, Ukraine) E-mail: boikotatyana798@gmail.com*

SELF-EDUCATIONAL ACTIVITY OF FUTURE TEACHER IN THE PROCESS OF PEDAGOGICAL PRACTICE

The article analyzes various approaches to understanding the categories «self-education», «self-educational activity», «self-educational competence». The concept of self-educational competence of future technology teacher is defined as an integral multicomponent professionally significant quality of the individual, reflecting the ability and readiness of the future teacher to carry out effective creative continuous self-educational activities during training and in the process of professional activity. The components of self-educational competence that a future technology teacher should possess are revealed. The results of future technology teachers' survey are presented, the recommendations for organizing their self-educational activities in the process of pedagogical practice are given.

The purpose of the article is to identify the state and disclosure of conditions for effective organization of self-educational activities of future technology teachers during their pedagogical practices.

Research methods: analysis of scientific publications and methodological sources on the research topic, students' survey and interpretation of its results, generalization.

Scientific novelty. The essence and components of self-educational competence of future technology teacher are determined. Based on empirical research, the state of self-educational activity of future technology teachers is revealed. Recommendations are made on the effective organization of self-educational activities of future teachers during their pedagogical practices.

Conclusions. The ability to self-education is one of the most important key competencies of a modern teacher, the formation and development of which should take place during training in the institutions of Higher Education. However, the results of the study showed a clear contradiction between the urgent need of future teachers for self-education and the lack of a clear mechanism for self-education, as well as either the lack or underdevelopment of personal qualities necessary for such activities. This contradiction can be resolved only by organizing clearly planned, specially organized educational work on all educational components, as well as rethinking and complementing the tasks of pedagogical practices.

Keywords: self-education, self-educational activity, self-educational competence, pedagogical practice, future teacher

Стаття надійшла до редакції 10.02.2021 р.

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор **О. К. Проніков**